

gláva, vîla»; Egon Fekete: »O semantičokj diferencijaciji oblika zagrižen i zagrižen«; B. Milanović: »Deklinacija poimeničenih prideva«; Berislav M. Nikolić: »Akcentatski vid proklize i enklize u srpskohrvatskom jeziku«; Dragoljub D. Jeremić: »O oblicima prezenta glagola dahtati, drhtati i sl.« in še nekateri).

Zagrebska književnozgodovinska in jezikovna revija »Filologija«, ki izhaja občasno, je izšla v letu 1962 tretjič. Jezikovne razprave v tej publikaciji obravnavajo v glavnem preteklost srbohrvatskega jezika (Robert Auty: »The linguistic work of Ignjat Alojzije Bričić, 1795—1855«; Roberto Orlandi: »Kratka i duga množina u djelima A. Kačića-Miošića«; Pavle Rogić: »Kulturnohistorijsko značenje povaljske cirilske listine iz godine 1250.«), vtem ko prinaša manjše število razprav prispevke za ostalih jezikovnih področij (Božidar Finka: »Čakavske stilističke studije«; Valentin Putanec: »Prilozi za proučavanje hrvatskih antroponima: 1. Barom, Baromlov, Barum, Barumić. 2. Zuvela, Žuvela, Zuvelić«). Za slovenskega bralca bo najzanimivejši prispevek Jožeta Toporišiča: »Slovenska slovnica«, v katerem je prikazana obširna in v glavnem negativna slika Slovenske slovnice iz leta 1956.

Posebej je treba omeniti zagrebsko revijo »Umjetnost riječi«, ki je v letu 1962 izšla v treh številkah. Kakor je že znano, izdaja »Umjetnost riječi« skupina zagrebskih književnih zgodovinarjev in teoretikov, ki je uspešno uveljavila novejša književnozgodovinska in književnoteoretska pojmovanja. Čeprav bi teoretski strani te skupine zamerili določeno nesamostojnost, ki je sicer razumljiva glede na znanstvene avtoritete, ki so jo inspirirale, pa tudi glede na mladost teh jugoslovanskih literarnoteoretskih postavk, je ta skupina vendar že dala dobre rezultate v aplikaciji novih pogledov na posamezna literarna dela iz hrvatske in srbske književnosti. Danes si skoraj ne moremo več misliti književnozgodovinskega dela, ki bi moglo mimo znanega načela te skupine, namreč da je jezik material, iz katerega nastane književna umetnina.

Po tej svoji lastnosti je revija »Umjetnost riječi« zanimiva tudi za jezikoslovce. Seveda so jezikovno-estetske in jezikovno-stilistične članke, ki so objavljeni v »Umjetnosti riječi«, pisali književni zgodovinarji in teoretiki; zato naletimo na njihove najšibkejše točke prav tam, kjer je treba posamezne jezikovne kategorije tudi jezikovno utemeljiti. Tu skoraj redno ugotavljamo negotovost in, lahko bi rekli, mujen poziv lingvističnim stilistikom, da se lotijo obdelave potencialnih stilnih pojavov v jeziku. Del te zvrsti na jugoslovanskem področju seveda še ni, vendar so dognanja nekaterih avtorjev (Mladena Engelsfelda: »Još o stilu Miroslava Krlež«, Iva Frangeša: »Nešto o Vidrićevu atributu«, Krunoslava Pranjića: »Tehnika pauze kao stilski postupak«), objavljena v lanskem letniku »Umjetnosti riječi«, povsem sprejemljiva. Še več, v nekaterih detajlih najdemo izredne dokaze za domnevo, po kateri vodi simbioza jezikovno-stilističnih in književno-stilističnih metodičnih postopkov v relativno najbolj nadrobno in najbolj zanesljivo analizo umetniškega dela, v domeno tistega kočljivega *zakaj*, ki utemeljuje umetniško vrednost tega ali onega dela, ali pa je ne utemeljuje. Po drugi strani pa je kajpada jasno, da ta simbioza postopkov ne more pojasniti absolutno vseh pojavov, povezanih z umetniškim tekstom, kakor to zelo pogosto upravičeno omenjajo tudi sami avtorji takih člankov.

O jeziku in jezikovni problematiki, v glavnem v vidika potreb vsakdanje rabe, so članke objavljale tudi druge revije in časopisi, med njimi beogradska revija »Književnost i jezik«, zagrebski tednik »Telegram«, dnevnik »Borba« in »Politikac«.

Vatroslav Kalenič

NOVA JEZIKOVNA VADNICA

Pred nekaj meseci je prišla na knjižni trg nova jezikovna vadnica*. Izšla je med šolskim letom, tako da jo bodo v šolah pričeli uporabljati v šolskem letu 1963—64. Pred seboj imamo lepo knjigo v vzornem tisku in z izredno estetskimi in okusnimi ilustracijami slikarke Lidijske Osterc, ki povečujejo vrednost nove učne knjige.

Razdeljena je na 20 poglavij in obsega 156 strani. Vsako poglavje se deli v dva glavna dela: Bogatimo besedni zaklad in Spoznavajmo slovenski jezik. Prvi del poglavja obsega odlomek iz dela kakšnega našega mladinskega pisatelja ali pesnika, nanj pa se

* Spoznavajmo slovenski jezik. Slovenska jezikovna vadnica za 4. razred osnovnih šol. Napisala Marija Jalen s sodelovanjem Staneta Miheliča.

navezujejo podpoglavja s stalnimi naslovi: Pogovorimo se, Opazujmo, (Poslušajmo, Premisljimo in odgovorimo) in Vaje v bogatenju besednega zaklada. Drugi, slovniški del poglavja pa obsega obravnavo pregibnih besednih vrst (samostalniki, pridevniki, zaimki, števnik, glagol), nedoločnika in amenilnika, pri vsaki večji enoti pa obravnava še pomembnejša pravila iz pravopisa in pravorečja (raba predlogov k, h, s, z, črke l, lj, glasovi, poudarek itd.).

Takoj je mogoče videti, da osnovni namen vadnice ni le učenje slovnice, temveč bogatenje besednega zaklada in oblikovanje samostojnega izražanja. Temu smotru služi tudi obravnavanje jezikovnih pojavov v drugem, slovniškem delu. V tem je ta jezikovna vadnica prinesla pozitivno novost v pouk materinščine v osnovni šoli. Jezikovni pouk tu torej ni suhoparno učenje slovniških pravil, definicij, posebnosti itd., ampak je pestro in zanimivo spoznavanje materinščine in jezikovnih pojavov v njej.

Jezikovni pouk se tudi na nižji stopnji osnovne šole ne sme in ne more izogniti definicijam in pravilom, dasi v najenostavnejši obliki in najmanjšem obsegu, ker je učni predmet za določeno razvojno stopnjo didaktično predelana znanost s svojimi zakonitostmi, ki so izražene z definicijami in pravili. Napaka pa je bila in je še, da se pri nas tudi na nižji stopnji poučuje slovenska slovnica sama zase, ločeno od drugih oblik pouka materinščine. Javno je, da je tako pilljenje slovniških pravil dolgočasno in zoprno tudi najpridnejšemu učenju.

Slovenska jezikovna vadnica za 4. razred osnovnih šol iz leta 1951 je za nižjo stopnjo preobširna (glej Predmetnik in učni načrt za osnovne šole, Ljubljana 1962!) in ima predvsem eno pomanjkljivost: jezikovne pojave in zakonitosti obravnava izlirano, ne pa v smiselnem tekstu ali na podlagi praktične rabe jezika. Odlomki iz tekstov in brez smiselnih zvez navedeni stavki ali besede pa so za uspešno učenje jezikovnih pojavov premalo. Nova jezikovna vadnica prinaša v tem pogledu bistvene spremembe. Predvsem: ustrezna razvojni stopnji učencev 4. razreda. Obravnavanje jezikovnih pojavov izhaja iz določenega teksta (prvi del poglavja ali tudi tekst v drugem delu) in se z obilico različnih vaj ves čas vrača k njemu.

Prvi in površen pregled vadnice bi morda pokazal, da je v primerjavi s prej omenjeno vadnico glede zahtevnosti padla. Pa ni! Vadnica zahteva izredno veliko raznovrstnih vaj v samostojnem izražanju, iskanju logičnih zvez, smiselnem dopolnjevanju, naštevanju značilnosti (opazovanje!), pravilnem branju, opisovanju in razlaganju. Na primer: Poišči kar se da natančen izraz za gibanje naslednjih živali: konj, žrebe, osel, krt, polž, medved... Napiši po dva stavka, v katerih boš na različne načine povedal, da se ptica (orel, lastovka, škrjanec, sova...) giblje (36). V stavkih uporabi dvojice besed z različnim poudarkom in pomenom: bila—billa, hiti—hiti, obláci se—obláci se... (39). Kdo bo našel kar največ povedkov k besedam: vhod, vrata, hiša, stopnice, dvorišče... (42). Pod dobrim vodenjem lahko te vaje znatno obogatijo učencev besedni zaklad** ter povečajo znanje in obvladovanje slovenskega jezika. Slovnica je bila tu le posredno pomagalo.

Smotro razvrščene vaje, ki terjajo določene rešitve, spominjajo kar na učiteljevo osebno pripravo za pouk slovenskega jezika. Prav zaradi vprašanj pri vajah, ki zahtevajo samostojno tiho delo, pa utegne biti vadnica dobro pomagalo tudi učiteljem na kombiniranih oddelkih.

Odlomki iz slovenskih mladinskih knjig so v glavnem izbrani smotro. To so teksti iz del Bevka, Ribičiča, Magajne, Župančiča, Voranca itd. (vseh avtorjev je skupaj 45, teksti so tudi iz Pionirja, Pionirskega lista in ljudski).

Metodični postopki pri pridobivanju snovi so brezhibni, posebno je neprisiljena pot do povedka, osebkove besede in pridevnika, upošteva tudi didaktična načela, zlasti načelo povezovanja slovenskega jezika z drugimi učnimi predmeti.

V izbiri, razporeditvi in odrejanju širine učne snovi v vadnici je avtorica precej svobodna, v glavnih zahtevah pa se drži učnega načrta. Med posameznostmi, ki jih učni načrt zahteva, izpušča vadnica spregatev glagola v vseh časih, spol in število pri pridevniku le omenja, od ločil obravnava samo vejico in pilko, med stavčnimi členi pa doda

** Na prvih štiridesetih straneh vadnice je v tekstih ali vajah več kot 550 samostalnikov in 250 pridevnikov, od teh približno 15% samostalnikov in prav toliko pridevnikov, za katere je mogoče reči, da se učenci na tej stopnji z njimi prvič srečajo. V tej številki niso všteti samostalniki in pridevniki, ki jih dajo rešitve vaj, kot so: Kako pravimo človeku, ki dela ali prodaja: kruh, mleko, meso, zdravila... (22). Kdo bo našel več besed, ki povedo, kakšni so: lasje, zobje, usta... (11). Vmes so tudi vaje, ki zahtevajo od učenca 4. razreda morda le preveč: Po pisateljevem primeru opiši: - svetlobo na obrazu otroka v zibki, - svetlobo zahajajočega sonca na vrtu (112).

osebkovo besedo, ki je učni načrt ne zahteva. Prinaša tudi poglavje o stopnjevanju pridevnikov, ki ga učni načrt predvideva šele v 6. razredu, kar morda le ni najbolj prav.

K bogatenju besednega zaklada in pestrosti vadnice same pa dosti prispeva bogata izbira fraz, rekel in pregovorov (11, 50, 51, 96, 99, 135, 144, 150), ki jih morajo učenci razlagati, opisovati, uporabiti v zgodbicah ali stavkih, služijo pa tudi kot izhodišče za pridobivanje nove učne enote (144).

V primerjavi z jezikovno vadnico 1951, ki je preveč obložena z definicijami, pravili in razpredelnicami, naša vadnica z njimi ni preobremenjena. Odstavki v modrem tisku so včasih nekoliko dolgi, zato niti ne služijo kot definicije, ki jih je treba znati na pamet, ampak so le povzetek vaj, katerim sledijo, so njihov bolj poudarjen zaključek.

Od definicije zahtevamo, da je kratka, jasna in razumljiva, zajemati mora bistvo problema, o katerem govori, in biti mora seveda pravilna. Kjer pa imajo v naši vadnici definicije le vlogo definicij, pa ne izpolnjujejo vseh navedenih zahtev. Ne gre za to, da bi se tam, kjer se definiciji ne moremo izogniti, spuščali v opisovanje podrobnosti v jezikovnih zakonitostih, ki imajo v znanosti sicer velik pomen. Pravilo, ki je prilagojeno razvojni stopnji 4. razreda, naj bo oblikovano tako, da ga bo učenec razumel in da mu bo dajalo praktične napotke za učenje, ne sme pa zaradi poenostavljenosti trpeti natančnost. Tako je delno površna definicija za poudarek (38), ki pravi med drugim: ... Biti more (poudarek, op. T. K.) le na samoglasniku. Na tej stopnji je res težko govoriti o vokaličnem r, ki je fonetično tudi samoglasnik, toda do sedaj so učenci spoznali vokale a, e, i, o, u in definicija bo od učitelja terjala razlago, ker utegne bistrejši učenec takoj opaziti naglas na r v besedah skrhan, skrben, skrčiti. Tako kot je, utegne učenca ta definicija zmešati.

Pomanjkljiva je v vadnici tudi definicija o povedku (13): ... Iz povedka spoznamo, kaj kdo dela ali kaj z njim je. Ne upošteva namreč zamikanega stavka. Tej definiciji, ki jo imata slovnica 1947 in 1956, je pomanjkljivost očital že Boris Misja v JiS III, str. 41, in bi jo veljalo dopolniti.

Definicija: Glagol je beseda, ki označuje dejanje ali stanje (44), je dobra, ker upošteva glagolski vid, ki ga definiciji v obeh povojnih slovnicah ništa upoštevali.

Tekst, ki služi kot osnova za obravnavo stopnjevanja pridevnikov, se mi ne zdi najbolj posrečeno izbran. Primeri: ... Ostrejši želod, dve kostanjevi lupini, repak in brki iz rafije — in že je pred nami plašna miška. Za lisičko potrebujemo le močnejšo palico, ošiljen gobček ... (113) vsebujejo primernike, ki pa so to le po »zunanji« obliki in služijo avtorici za izpeljavo primernikov. Toda primer ... potrebujemo le *močnejšo* palico ... tu nima osnovnika *močan*, ki bi mu odgovarjal primernik *močnejši*. Palica se tu ne primerja po moči z neko drugo, šibkejšo palico, primernik *močnejšega* je tu prevzel vlogo osnovnika. Ko v trgovini kupujemo blago, pravimo: Rad bi nekaj *močnejšega* ... tudi takrat, ko pred tem v rokah nismo imeli blaga, ki bi nam ne bilo všeč zato, ker ni bilo dovolj močno in bi imeli radi *močnejše*. V našem primeru primernik *močnejša palica* torej označuje manjšo mero lastnosti kot osnovnik *močan*. Primer stopnjevanja pridevnikov, ki mu slovnice ne posvečajo nobene pozornosti, utegne pa motiti pri pouku tudi na nižji stopnji osnovne šole (primer tudi F. Tomšič, Stopnjevanje, JiS II, 124).

Poglavje o namenilniku je z vajami dobro izpeljano. Toda namenilniku na —č posveča premalo pozornosti. (74)

Vprašanje pri vaji ... kateri izraz ti zveni bolj domače ... (107), mi ni všeč. V jezikovni vadnici mora izraz zveneti, kakor zahteva knjižna izreka, ne pa domače. Sploh izraz »domače« pri razpravljanju o jezikovnih vprašanjih ni na mestu, ker diši po purizmu.

Ne vem tudi, zakaj uporablja vadnica izraz postajni načelnik, ki ga SP 1962 navaja poleg postajenačelnik, ko pa je drugi prav tako dober in v splošni rabi. V isti vrsti namreč beremo tudi izraz strojevodja. Če bi izraz strojevodja delili v dve besedi po enakem pravilu kot postajenačelnik, bi bil torej strojni vodja ali vodja stroja. Toda pod strojevodjo razumemo natanko strokovnjaka, ki vozi lokomotivo (na kakršenkoli pogon), vodja stroja pa ima mnogo širši pomen in je torej manj točen. Res je, da taka pomenska netočnost ne nastane pri postajnem načelniku ali zobnem zdravniku, toda postajni načelnik zveni sodobnemu jezikovnemu čutu prisiljeno in ga res ne kaže vsiljevati.

Nepotrebno poseganje v starino se mi na tej stopnji zdi učenje *slovenskih imen za mesece* (podčrtal T. K.), ko pa so januar, februar danes prav tako slovenski kot prosinec, svečan itd., ki jih živa duša več ne rabi. Ko se bodo na višji stopnji učenci srečali

z deli iz starejše slovenske književnosti, bo morda učenje »slovenskih« nazivov za me-
sece res prišlo bolj prav.

Za konec: kljub takšnim pomanjkljivostim ima pričujoča jezikovna vadnica dve veliki
zaslugi: bogati učenčev besedni zaklad in na nov, neprisiljen način poučuje materinščino
in jezikovne pojave v njej.

Tomo Korošec

POGLED V BOLGARSKO SLAVISTIKO

Bliža se peti slavistični kongres, letos septembra bo v Sofiji. Slavisti vsega sveta
se mrzlično pripravljajo nanj. Prav bi bilo, če bi tudi širši krog ljudi, ki jih zanima
slavistična veda, zvedel kaj več o teh pripravah, še prej pa bi bilo treba seznaniti naše
slaviste s položajem in dosežki slavistične znanosti v deželi gostiteljici petega slavistič-
nega kongresa, v Bolgariji.

Slavistika ima v Bolgariji že lepo tradicijo. Njeni prvi sledovi segajo prav tja k za-
četkom bolgarske znanosti sploh. Imena nekaterih starejših slavistov pa so znana tudi
izven meja njihove domovine, kot na primer Ljubomir Miletič, Aleksandr Teodorov-Balan,
Stojan Romanski ali Ivan Šišmanov, Bojan Penev, Mihaíl Arnaudov. Zato ni čudno, da
je ob vsestranski podpori družbe po prevratu 9. septembra 1944 dosegla nekatere zav-
danja vredne uspehe.

Zarišči slavistike v Bolgariji sta dve najvišji znanstveni ustanovi v državi — Sofijska
državna univerza in Bolgarska akademija znanosti. Ostre meje med njima ni, saj velika
večina znanstvenih delavcev deluje v obeh, ločijo ju nekoliko le naloge: prva naj vzgaja
kadre, druga pa vodi raziskovalno delo.

Slavistiko je univerza uvrstila v svoj program že ob ustanovitvi leta 1888. Po različnih
razvojnih oblikah je danes našla svoje mesto v okviru filološke fakultete. Študij je orga-
niziran tako, da študent lahko poleg ostalih vpiše tudi naslednje skupine: bolgarsko,
rusko ali slovansko filologijo. Le-ta pa ima tri profile, poljskega, češkega in srbohrvat-
skega, ki se ciklično menjavajo vsaki dve leti. Lani je bil na vrsti srbohrvaški, se pravi,
da imajo vsi vpisani na slovansko filologijo srbohrvaški profil.

Notranje je fakulteta organizirana po katedrah. Za slavistiko so najvažnejše naslednje:

1. za bolgarski jezik. V njej delujejo prof. Ljubomir Andrejčin, avtor sodobne bol-
garske slovnice, prof. Stojko Stojkov, dialektolog in avtor »Uvoda v bolgarsko fonetiko«,
zasnovanega na lastnih eksperimentalnih izsledkih, ter prof. Kiril Mirčev, pisec »Histo-
rične gramatike bolgarskega jezika«.

2. za bolgarsko literaturo. Trenutno jo vodi prof. Petr Dinekov, odličen poznavalec
posebno starejše bolgarske literature in avtor vrste razprav s tega področja.

3. za ruski jezik. To je najboljšejejša katedra, saj ima poleg ostalega nalogo pouče-
vati ruščino tudi nespecialiste. Prav zaradi tega je vse delo usmerjeno v poučevanje.

4. za rusko literaturo, kjer se vrsta strokovnjakov ukvarja s preučevanjem bolgarsko-
ruskih literarnih stilov.

5. za slovansko filologijo in etnografijo. Na čelu ji je prof. Ivan Lekov, ki se je ves
posvetil preučevanju metodologije in zvez med slovanskimi jeziki.

V okviru te katedre delujejo tudi lektorati posameznih slovanskih jezikov, nosilcev
profilov. Lektorat za srbohrvaščino vodi docent Angel Igov, pisec srbohrvatsko-bol-
garskega slovarja. Za srbohrvaščino je dokajšnje zanimanje. Naj mimogrede omenim,
da jo v Sofiji študira tudi nekaj Kitajcev.

Slovenščine žal ne poučujejo in je kot kaže tudi ne bodo še kmalu, čeprav bi bilo
potrebno. Saj za glavni vzrok svojega dokaj pičlega poznavanja slovenske literature
vedno navajajo nepoznavanje jezika.

6. za slovanske literature. Vodi jo prof. Emil Georgiev, avtor številnih člankov in
razprav o slovanskih literaturah, eden redkih poznavalcev naše književnosti pa tudi pre-
vajalec iz slovenščine (Aškerc, Prešeren).

7. za splošno jezikoslovje. Predstojnik ji je akademik Vladimir Georgiev, pisec šte-
vilnih del s področja balkanistike, splošnega in indoevropskega jezikoslovja ter bolgarske
etimologije in toponomastike.

9. za literarno teorijo. Vodja ji je prof. Pantelej Zarev, znani literarni zgodovinar
in avtor vrste knjig.